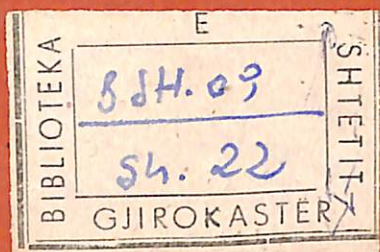
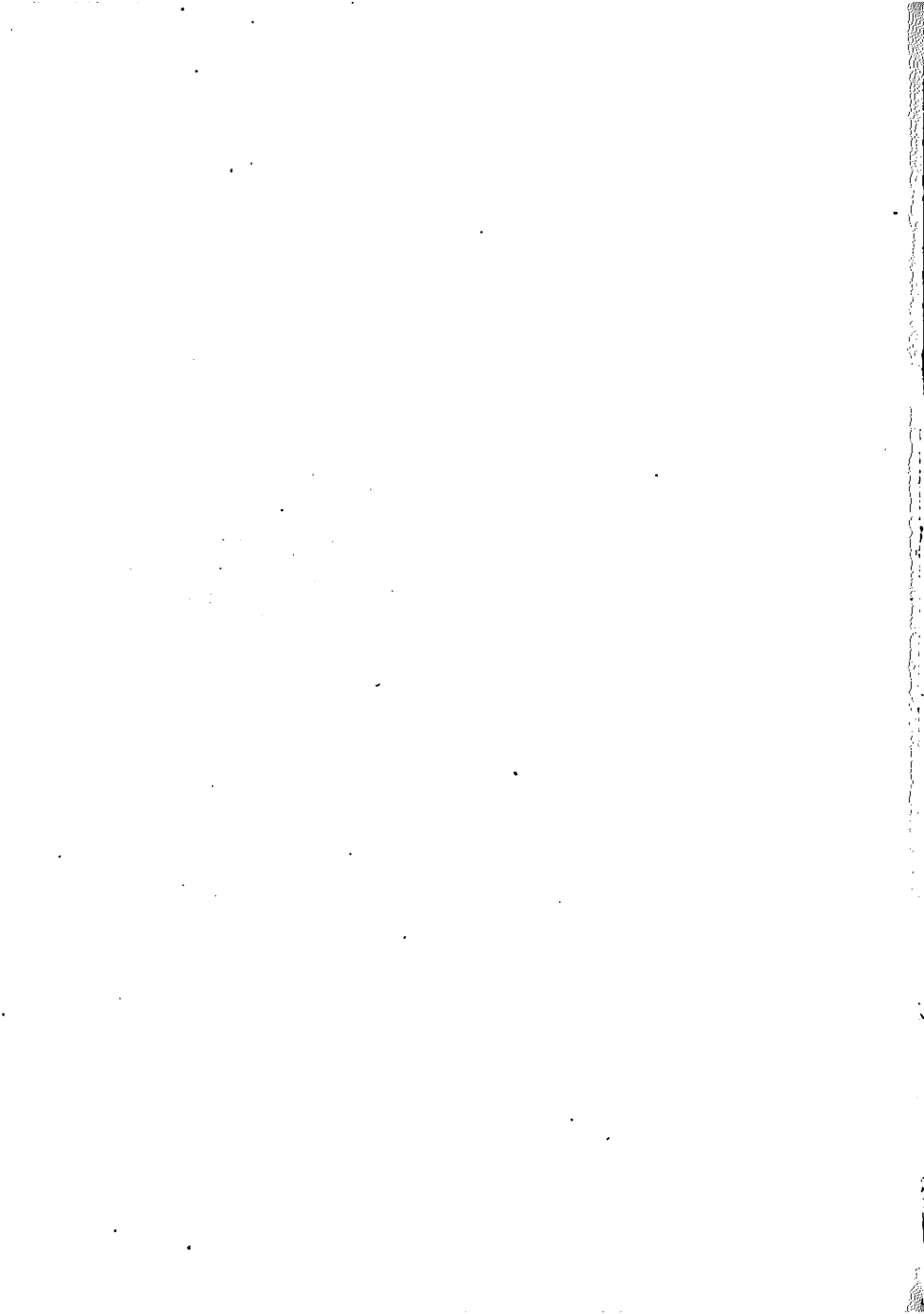

DALAN SHAPLLO

**VEPRA
DHE
PROBLEME
TË
REALIZMIT
SOCIALIST**

Artikuj kritikë

ANALIZË MARKSISTE-LENINISTE DHE FRYMËZIM PËR ZHVILLIMIN E GJITHANSHËM TË ARTIT

— Vëllimi «Raporte e fjalime»; 1974-1975 të shokut
Enver Hoxha —

Fjala e shokut Enver Hoxha, mbajtur në 20 dhjetor 1974 në mbledhjen e Sekretariatit të KQ të PPSH, që përfshihet në vëllimin «Raporte e fjalime», 1974-1975, është një përgjithësim i gjendjes, i detyrave dhe i perspektivave të krijimtarisë sonë artistike në periudhën e zhvillimit të saj pas Plenumit të 4-t të KQ të PPSH të qershorit 1973. Shoku Enver Hoxha ngriti një varg problemesh me rëndësi teorike e praktike, të cilat kanë vlerë aktuale për formimin filozofik dhe estetik të krijuesve dhe për lëvrimin e harmonishëm të gjinive dhe llojeve të ndryshme të artit.

Idetë dhe orientimet që dha shoku Enver në fjalën e tij, kanë të bëjnë me luftën midis pikëpamjeve marksiste-leniniste dhe pikëpamjeve idealiste e regresive, midis botëkuptimit materialist e revolucionar, që bart me vete ndjenjën realiste e optimiste mbi ngjarjet dhe njerëzit, dhe botëkuptimit idealist, mistik, me ndjenjën pesimiste, me vështrimin e shtrembër, irreal të sendeve. Mësimet e tij mbështeten thellësisht në filozofinë marksiste-leniniste, në

gjendjen reale të letërsisë e të arteve dhe ndihmojnë për të çelur udhë të reja.

Problemet që ngriti shoku Enver Hoxha në fjalën e 20 dhjetorit lidhen me detyrat e krijimtarisë pas Plenumit të 4-t të KQ të PPSH dhe me aspektet e reja që dalin në kushtet e arritjeve të dukshme në shumë fusha të artit, sidomos në disa gjini e lloje të veçanta, që përfaqësojnë denjësisht kohën tonë. Në këtë fjalim u trajtuan problemet teorike e praktike që lidhen me rolin e shkrimtarëve, artistëve dhe gjithë punonjësve të artit për formimin botëkuptimor të njeriut tonë, për të rrënjosur tek ai dhe në shoqëri, siç thekson shoku Enver Hoxha, «atë botëkuptim, ato zakone, ato ndjenja, ato shije, atë etikë, atë filozofi revolucionare që të mos lejojë pikërisht as ringjalljen e as përhapjen e botëkuptimeve mikroborgjeze e borgjeze. Ky vlerësim i lartë që u bëri shoku Enver Hoxha rolit të artit dhe shkrimtarëve e artistëve si «ndihmës të Partisë për edukimin komunist të njerëzve tanë», është një nxitje dhe inkurajim për ta shpурë më tej krijimtarinë dhe për t'i dhënë asaj një përmbajtje gjithnjë më të thellë filozofike dhe artistike. Për këtë kërkohet njohja e thellë e shoqërisë, e tipave, e veprimtarisë së njeriut në të gjitha punët e mëdha të vendit tonë, kërkohet vëzhgimi i realitetit përmes luftës së të kundërtave, duke hyrë në ndërgjegjen e njeriut, duke luftuar «skutat e errëta» dhe duke lartësuar moralin dhe virtytet komuniste. Kryerja e këtij misioni nga artisti kërkon një art të vërtetë, të cilin ne e kemi e duam ta zhvillojmë edhe më tej; kërkon thellësi mendimi dhe njohje të jetës; mospajtim me shfaqjet e botëkuptimeve të huaja, si dhe me cektësinë dhe kalimin shkarazi të problemeve që nxjerr jeta.

Arti ynë, si pjesë përbërëse e ndërgjegjes së shoqërisë socialiste, i kundërvihet gjallërisht artit borgjez e revizionist, gjithë rrymave dhe mënyrave irreale, të çoroditura, ose pesimiste dhe të përshkuara nga ankthi që sundojnë në këto lloje artesh. Praktika jonë

dëshmon për këtë kundërvënie dhe për zhvillimin e mbarë të letërsisë, arteve figurative, muzikës, kinemasë dhe arteve të tjera tek ne. Uniteti i pikëpamjeve filozofike, qëllimi i përbashkët për t'i shërbyer popullit, përparimit shoqëror, komunizmit; pasioni për të luftuar të keqen, padrejtësinë, tradhtinë revizioniste dhe çdo kalbëzim, krijojnë mundësinë për një art të vërtetë me vlera të vërteta shoqërore dhe artistike. Orientimet e Partisë dhe të shokut Enver Hoxha kurdoherë kanë qënë një frymëzim i madh për një art të tillë, të cilin e ndjek dhe e do populli, që gëzon simpati edhe jashtë kufijve të atdheut.

Probleme si ai i edukimit të poetëve dhe përgjithësisht i krijuesve të rinj, i zhvillimit të mëtejshëm të dramës e të gjinisë skenike, i kritikës letrare dhe artistike, i raportit midis krijimtarisë së kultivuar dhe folklorit, si dhe të tjera, janë trajtuar në mënyrë të veçantë në fjalën e 20 dhjetorit 1974. Të gjitha këto, në lidhje të ngushtë me atë problem themelor të forcimit të botëkuptimit revolucionar për të cilin folëm, janë studiuar dhe studiohen mirë nga punonjësit e kulturës e të artit dhe ka pasur arritje të mëtejshme. Këto porosi të shokut Enver Hoxha kanë hapur horizonte dhe janë zbatuar në praktikë.

Pa dashur të bëjmë bilancin e punëve, po duke nxjerrë disa konkluzione për të mirat e dobësitë, do të vërenim se gjatë kësaj periudhe, pas fjalës së shokut Enver Hoxha dhe orientimeve që u dhanë në Kongresin e 7 të Partisë, është forcuar roli edukues i artit, roli i madh i tij për forcimin botëkuptimor materialist dhe revolucionar të njerëzve tanë. Romani, poema (në disa nga veprat më të mira), filmi, piktura e skulptura, disa nga gjinitë e mëdha muzikore dhe kënga, baleti, si dhe lëvizja amatore përgjithësisht, kanë shënuar suksese të ndieshme. Si në filma ashtu edhe në romane, duke u nisur nga skenarët, si dhe nga veprat që janë në shtyp, mendojmë se do të ketë përsëri ngjitje në këto gjini. Skulptura monumentale, si një art

i denjë për epokën tonë madhështore dhe heroike. larg pompozitetit dhe gjigantomanisë, ka pasur vepra të bukura, të cilat do të vijnë duke u shtuar po të zgjidhen më mirë disa probleme konkrete e praktike, si dhe po të ketë një konceptim ideestetik më të qartë për kërkesat e këtij lloji arti. Mjaft probleme dalin për demokratizimin dhe larminë e mëtejshme të këngës, për një harmoni më të madhe midis tekstit poetik dhe muzikës, me gjithë përparimet e bëra. Po kështu edhe për gjinitë e mëdha muzikore, për muzikën koncertale, simfonike etj., dalin probleme të një përparimi të mëtejshëm, sepse këto gjini, krahas të tjerave, japin mundësi për trajtimin e mendimeve e të ndjenjave më komplekse e më të plota, për të shprehur kështu më mirë botën e njeriut të sotëm.

Një punë e madhe dhe e vazhdueshme bëhet me talentet e reja. Poetët e rinj, si dhe prozatorët (ndonëse këta janë relativisht më të paktë), janë bashkëpunëtorë të rregullt të shtypit dhe botojnë vëllime të shumta poetike. Në vijat kryesore poezia e tyre është e shëndetshme, sjell freskinë e moshës e viseve ku ka buruar; sinqeriteti dhe optimizmi janë tipare të poezisë së të rinjve që shkruajnë për atdheun, Partinë, për bukurinë e tokës, aksionet dhe dashurinë e pastër. Kjo poezi e tyre, për fat të keq, nuk është analizuar e vlerësuar sa duhet edhe nga kritika jonë. Vihet re një afrim më i madh ndaj jetës; më shumë realitet dhe më pak fantazi e trilluar duket në krijimet e tyre më të mira, ku ndihet edhe një formë kombëtare, varg e gjuhë më të punuara dhe më afër traditës sonë. Por ka edhe dobësi. Ata mund të mësojnë më shumë nga poetët tanë më të mirë dhe nga folklori. Ka vëllime poetike ose poezi të botuara në shtyp që nuk lënë gjurmë, janë prozaike, të rëndomta dhe më mirë do të ishte të mos botoheshin. Me gjithë qartësinë më të madhe të mendimit dhe të gjuhës që ka fituar kjo poezi, ka ende raste figurash të papërcaktuara e të pakapshme, ka raste që nuk është gjetur çasti i frymëzimit, sepse

fantazia nuk ushqehet sa duhet nga vrotimet reale, jetësore.

Dramaturgjia dhe teatri janë një art shumë i kërkuar dhe i domosdoshëm për shoqërinë tonë, ku komunikimi me mijëra spektatorë është i drejtpërdrejtë. Kënaqësia që zgjon një shfaqje e bukur teatrale është e madhe, sepse arti i fjalës gërshetohet me lojën e aktorit, me pikturën etj. Pas Plenumit të 4-t të KQ të PPSH edhe dramaturgjia e teatri janë zhvilluar. Janë shkruar e vënë në skenë vepra të arritura, të cilat teatri, në shumicën e rasteve, i ka paraqitur drejt dhe u ka nxjerrë në pah vlerat si, «Lulet e shëgës» dhe «Përmbytja e madhe» të K. Jakovës, «Zonja nga qyteti» e R. Pulahës, «Gjëmimi i atij dimri» e T. Laços, «Shënomëni dhe mua» e H. Minarollit, «Djem të mbarë» e F. Krajës etj. Jeta teatrale është gjallëruar në njëfarë shkalle, po ky gjallërim ka qenë me hope, nuk ka qenë i vazhdueshëm. Kërkesat e publikut janë të mëdha, është vetë karakteri i theksuar demokratik i këtij arti, që njerëzit e kërkojnë kaq shumë dhe presin prej tij më tepër. «Është e domosdoshme, — thekson shoku Enver Hoxha, — që dramaturgjia jonë të ngrihet në një nivel sa më të përsosur, t'u largohet banaliteteve dhe jo vetëm t'i përgjigjet shkallës së sotme të kulturës së masave që frekuentojnë këtë teatër, por ky të jetë njëkohësisht frymëzuesi i një përparimi të mëtejshëm të shijeve dhe të hovit revolucionar për një jetë më të kulturuar».

Teatri ynë, siç thotë shoku Enver Hoxha, është popullor, socialist, ai nuk ndjell atmosferë të errët dhe gjendje ankthi, nuk është pjellë e mendjeve të çoroditura e hipnotizuese. Fryma e tij është e shëndoshë dhe edukuese. Por ne flasim për një përparim më të madh, për një kulturë më të dukshme të tij, për një dramaturgi që t'i përgjigjet kohës, të pasqyrojë bukur, përmes kontradiktash dhe me zgjidhje të drejtë, realitetin e sotëm ose të kaluar. A ia kemi arritur një nivel të tillë? Nuk mund të themi se po, me gjithë sukseset e

arritura. Shkaku kryesor është mungesa e repertorit e, në raste të veçanta, e zgjedhjes së tij të pasuksesshme. Por kryesore është se ka pak drama të mira dhe duhet një mobilizim më i madh nga krijuesit për t'i pasuruar repertorët. Bien në sy ende krijime të parrealizuara, shfaqje të rëndomta e skematike, dialog i varfër, dramatizime bajate, që nuk ia nxjerrin në pah vlerat veprës, por ia zbehin. Pamjet dhe ndeshjet e mëdha të kohës gjejnë ende pak vend në skenat e teatrove tona. Ky art duhet të zërë më mirë vendin që i takon për të udhëhequr shijet dhe jo për të kultivuar shijet e prapambetura.

Me gjithë përpjekjet e disa estradave, si të Durrësit, Tiranës, Shkodrës, Fierit etj., përsëri ky teatër mbetet prapa dhe nuk i kënaq shijet dhe kërkesat e publikut të sotëm. Humor i rëndomtë, i sforcuar, pamëncuri, rendja pas një suksesi të sipërfaqshëm e banal vihen re shpesh në shfaqjet e estradave, ku problemat kryesor e përbëjnë gjithashtu repertorët, skeçet, kultura e interpretimit dhe e fjalës shqipe. Humori popullor ka hyrë më shumë kohët e fundit, po më tepër përpjekje mund të bëhen për t'i pasuruar estradat tona me këtë frymë.

Një problem tjetër që ngre shoku Enver Hoxha, është ai i kritikës, i dobësive të saj. Gjatë kësaj periudhe mund të themi se janë hedhur disa hapa përpara, janë luftuar mënyrat e pakapshme, toni didaskalik e analiza e përgjithshme dhe globale e saj. Janë rrahur gjerësisht disa probleme, si mbi karakterin kombëtar, mbi romanin, mbi artet figurative etj. Po ende kritika mbetet prapa në krahasim me krijimtarinë dhe nuk ndjek si duhet procesin e krijimit, nuk kap problemet më të mprehta, t'i analizojë ato konkretisht dhe të ndihmojë për rrugët e zgjidhjes. Kritika duhet të luftojë frazat e përgjithshme, si dhe ngadalësinë e saj në prononcimin ndaj fenomeneve e veprave të reja.

Fjala e 20 dhjetorit e shokut Enver Hoxha është një dokument i rëndësishëm partie, që i frymëzon krijuesit

dhe nxit për diskutimin dhe rrahjen e problemeve aktuale të artit. Duke u mbështetur në mësimet e Partisë dhe të shokut Enver Hoxha, me punë, me analizën e saktë të çështjeve dhe me një njohje të thelluar të jetës, shkrimtarët dhe artistët tanë, kritikët e studiuesit do të aktivizohen edhe më tepër për ta shpурë më përpara artin tonë në të gjitha llojet e gjinitë, dhe sidomos atje ku ka nevojë për ecje më të dukshme përpara.

1977

KUPTIMI I DREJTË I REALIZMIT SOCIALIST DHE LUFTA PËR MBROJTJEN E TIJ

Një ndër problemet e rëndësishme teorike dhe praktike që lidhet me artin tonë socialist dhe, përgjithësisht, me mendimin estetik revolucionar është problemi i metodës krijuese të këtij arti, i thelbit të saj dhe i luftës që është bërë e po bëhet për ta mbrojtur nga sulmet borgjeze dhe revizioniste.

Shoku Enver ka folur shpeshherë për parimet e realizmit socialist, për kuptimin e drejtë të këtyre parimeve, të shikuara në tërësinë e vet, si metodë artistike. Ai e ka parë metodën me një sy historik, në etapa të zhvillimit të shoqërisë sonë dhe të vetë artit, në prizmin e luftës ideologjike, kundër çdo devijimi si edhe, në plan botëror, kundër pikëpamjeve të mbështetura në estetikën idealiste, dekadente e formaliste. Orientimet e Partisë dhe të shokut Enver për kuptimin e drejtë dhe mbrojtjen e realizmit socialist kanë udhëhequr ideologjikisht shkrimtarët, artistët, studiuesit e kritikët tanë në punën e tyre krijuese.

Mësimet e Partisë mbi realizmin socialist mbështeten në mendimin e klasikëve të marksizëm-leninizmit, Marksit, Engelsit, Leninit e Stalinit për artin revolucionar, në përvojën e artit të proletariatit botëror dhe në